

Bartoněk, Antonín

Rozmach a pád mykénských států ve světle lineárních dokumentů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1977-1978, vol. 26-27, iss. E22-23, pp. [193]-203

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109267>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ANTONÍN BARTONĚK

ROZMACH A PÁD MYKÉNSKÝCH STÁTŮ VE SVĚTLE LINEÁRNÍCH DOKUMENTŮ

Texty psané v lineárním písmě B, jež pod sebou skrývají vyspělý řecký dialekt mykénského období, jsou s to podat zajímavá svědectví o různých stránkách mykénského života. Část těchto údajů má ráz přímých informací, těsně spojených s obsahem textů, např. o mykénském hospodářství, výzbroji apod. Vedle toho lze však z mykénských textů vysoudit i určité nepřímé informace, např. o geografickém rozsahu mykénských států a o časových okolnostech jejich pádu. Nežli však obrátíme naši pozornost k těmto otázkám, pokusíme se nastínit dnešní situaci v mykénské epigrafické dokumentaci.

S lineárním písmem B se setkáváme na dvou druzích písemných památek, především na hliněných tabulkách nalézáných většinou ve značném počtu v troskách mykénských paláců, ale v menší míře i na střepech mykénské keramiky, rovněž většinou z mykénských správních a hospodářských center. Počet hliněných tabulek popsaných lineárním písmem B činí dnes asi 5500 dokladů. Nalezeny byly na pěti různých místech řeckého světa a pocházejí ze 14./13. stol. př. n. l., čili z vrcholného období tzv. doby mykénské. Na 4000 jich bylo odkryto v krétském Knóssu v různých částech zdejšího „domu dvojitě sekyry“ čili „labyrintu“, v němž kdysi vládl mýtický krétský král Mínos.¹ Většina lineárních tabulek z Knóssu pochází z místností poblíž tzv. severního vchodu, kde se nalézal ústřední palácový archiv; některé jiné skupiny tabulek byly však uchovávány v těch částech paláce, s nimiž byl bezprostředně spjat obsah dokumentů (tak např. tabulky registrující vojenskou výstroj byly objeveny archeology v areálu knósského arsenálu).

Svým historickým dosahem a lepším způsobem zachování vynikají nad knósské záznamy tabulky z Pylu, nalezené v troskách paláce odkrytého v roce 1939 v západopeloponéské Messénii a pokládaného za někdejší

¹ Nejnovější edice knósských tabulek: *The Knossos Tablets*⁴, A Transliteration by J. Chadwick, J. T. Killen and J.-P. Olivier, Cambridge 1971. Dále srov. L. Godard — J.-P. Olivier, 119 raccords de fragments dans les tablettes de Cnossos, *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 15 (1972), 33—49; L. Godard — J.-P. Olivier, 98 raccords et quasi-raccords de fragments dans les tablettes de Cnossos, *Minos* 12 (1972), 113—129; J. Sakellaris — J.-P. Olivier, Deux fragments de tablettes en linéaire B au Musée National d'Athènes, *Archaiologika Analekta ex Athenon* 5 (1972), 289—292; L. Godard — J.-P. Olivier, Nouveaux fragments de tablettes en linéaire B de Cnossos, *Bulletin de la Correspondance Hellénique* 97 (1973), 5—22.

sídlo moudrého Nestora, významného achajského hrdiny zúčastnivšího se trojské války.² Téměř všechny z tamějších asi 1200 dokladů byly objeveny nedaleko hlavního vchodu do paláce, kam se zřejmě soustřeďovaly všechny informace přicházející do Pylu z jednotlivých částí Nestorova panství.

Ze samotných Mykén, sídla vůdce Řeků před Trójou Agamemnona a nejproslulejšího centra mykénské kultury, jež po tomto městě nese svoje jméno, máme zachováno pouze asi devadesát tabulkových dokladů lineárního písma B, a to ještě většina z nich pochází z budov odkrytých mimo opevněné území hradu.³ Zdá se však, že se nám tu zachovala jen malá a nevýznamná část místního písemného materiálu, kdežto palácový archív, který byl asi umístěn někde uvnitř vlastního hradu, podlehl časem zkáze — ať už při pozdějších přestavbách či přímo za Schliemannových vykopávek, které nebyly pochopitelně vedeny s takovou obezřetností, jaká je charakteristická pro dnešní archeologii. Kdo měl náhodou možnost spatřit kousky lineárních tabulek smíšené s okolní hlínou, tak jak byly odkryty na jiných místech, dovede pochopit, že nepoučení a nic netušící Schliemannovi spolupracovníci mohli snadno takové nálezy přehlédnout a pokládat je za běžné kousky spečené hlíny, které patří do archeologického odpadu.

Čtvrtá lokalita, která nám zatím vydala na denní světlo tabulky psané lineárním písmem B, jsou Théby, ležící ve středořecké krajině Boiótii a proslulé jakožto údajné sídlo Oidipova.⁴ Za posledních 15 let tu bylo při přestavbě moderních Théb nalezeno na čtyřicet tabulek, a to většinou na někdejší Kadmei, předhistorickém hradě pojmenovaném po Foiničanu Kadmovi, který hledaje svou sestru Európu, svedenou Diem a proměněnou v krávu, někde zde údajně zabil strašného draka a založil poté město.

Týrns, poslední naleziště tabulek, má zatím na svém kontě pouze čtyři tabulkové zlomky, ale ani to nebylo místo nevýznamné.⁵ Leží v argolské kotlině nedaleko mořského břehu, jenž se v mykénské době zřejmě nalézal přímo pod jeho hradbou, a v jeho kyklopských zdech nesídlil nikdo menší než největší řecký silák Héraklés.

Všechny tyto doklady lineárního písma B pocházejí z krátkého časového rozpětí mezi léty 1400–1200 př. n. l. Knósské tabulky se našly v nejmladších vrstvách tamního paláce, jež v 2. polovině 15. století př. n. l. přebudovali mykénští Achajové, když někdy po roce 1450 vstoupili na krétskou půdu postíženou krátce předtím obrovskou přírodní katastrofou, vyvolanou erupcí vulkánů na nedalekém ostrově Théře.⁶ Ale i obnovený achajský

² Nejnovější edice pylských tabulek: E. L. Bennett — J.-P. Olivier, *The Pylos Tablets Transcribed, Part I: Text and Notes*, Roma 1973 (*Incunabula Graeca*, Vol. LI).

³ Nejnovější edice mykénakých tabulek: A. Sacconi, *Corpus delle iscrizioni in lineare B di Micene*, Roma 1974 (*Incunabula Graeca*, Vol. LVIII). Srov. i J.-P. Olivier, *The Mycenaean Tablets IV. A Revised Transliteration*, Leiden 1969.

⁴ J. Chadwick, *Linear B Tablets from Thebes*, *Minos* 10 (1969), 115–137; Th. Spyropoulos — J. Chadwick, *The Thebes Tablets II*, *Minos*, Suppl. No. 4, Salamanca 1975.

⁵ L. Godart — J.-P. Olivier, *Nouveaux textes en linéaire B de Tyrinthe*, *Archaeologia Analecta ex Athenon* 7 (1974), 25–26. — O páté tabulce z Týrnythu viz U. Naumann — L. Godart — J.-P. Olivier, *Un cinquième fragment de tablette en linéaire B de Tyrinthe*, *BCH* 101 (1977), 229–234.

⁶ Srov. zvl. D. L. Page, *The Santorini Volcano and the Destruction of Minoan Crete*, London 1970, v češtině pak A. Bartoněk, *Erupce vulkánů na Théře a konec minojské civilizace*, *SPFFBU E 17* (1972), 103–118, a J. Bouzek, *Théra, Věda a život* 1974:10,

Knóssos padl zřejmě kolem roku 1380 za obět nějaké přírodní pohromě, pravděpodobně zemětřesení, a zhruba z téže doby pochází i zachovaná část knósských tabulek se záznamy v lineárním písmě B — jakožto jediná skupina krétských tabulek se záznamy v tomto písmě.

Z pevninských tabulek jsou podle některých nejstarší thébské, pocházející zhruba z doby kolem roku 1250 př. n. l. Z výsledků archeologických vykopávek se dovidáme, že Théby tehdy propadly náhlé zkáze, a řecká mytologie nám tuto informaci potvrzuje pozoruhodnou zkazkou: nedlouho před trojskou válkou (která se dnes klade do posledních desetiletí 13. stol. př. n. l.) padly Théby pod soustředěným náporům achajské koalice sedmi vůdců, z nichž většina pocházela z peloponnéské Argolidy — krajiny, v níž ležely i Mykény a pro niž byly zřejmě Théby velkým hospodářským i politickým konkurentem.⁷

Z doby kolem roku 1230 př. n. l. pocházejí v každém případě zcela určitě doklady z Mykén. Zhruba v této době vypálili neznámí útočníci mykénské podhradí, z jehož trosk pochází většina zachovaných mykénských lineárních textů. Sám mykénský hrad se ještě udržel po celé jedno století v chaosu achajských pohrom, které charakterizují egejskou politickou atmosféru v desetiletích kolem přelomu 13. a 12. století př. n. l. a jež jsou zvláště v období kolem roku 1200 př. n. l. spojeny s řetězcem katastrof achajských center. Mezi nimi tehdy zaujímá významné místo náhlý pád Pylu, paláce s pravděpodobně nejmladším archivem lineárních B tabulek. Zhruba ze stejné doby pocházejí asi i zmíněné čtyři tíryntské tabulky; jejich stratigrafie, a tím i chronologie není však zcela jistá.

Pět nalezišť tabulkových záznamů z doby bronzové — a zároveň pět mimořádně významných center mykénské kultury. A přitom dodnes ani netušíme, v kolika dalších lokalitách leží doposud neodkryty stovky jiných podobných dokladů raně řeckého slabičného písma, nejméně o půl tisíciletí staršího, nežli byly první počátky řecké hláskové abecedy, vyrostlé v 9./8. stol. př. n. l. na foinických základech.

— — —

K čemu asi potřebovali Řekové doby mykénské písmo? Existence palácových písemných archivů dává na tuto otázku jasnou odpověď: Potřebovali si vést hospodářské záznamy ve svých politických a ekonomických centrech, která se začínají na řecké pevnině formovat od konce 17. stol. př. n. l. Achajové nebyli ovšem prvním národem v Egeidě, který užíval k těmto účelům písma. Mínojská Kréta, jejíž kultura udávala civilizační tón koncem 1. poloviny 2. tisíciletí př. n. l. celé Egeidě, byla i v tomto ohledu vzorem mykénskému Řecku. Texty z palácových archivů ve Faistu, Hagii Triadě, Mallii a Kydónii i ze starších vrstev v Knóssu, skládané a psané v starším krétském tzv. lineárním písmě A, ukazují zcela názorně, kde našli mykénští Achajové svůj vzor, jak pokud jde o způsob vedení záznamů, tak i co se týče samotného písemného systému. Slabičné lineární písmo A,

str. 601–606. — Srov. dále *Sp. Marinatos*, *Die Ausgrabungen auf Thera und ihre Probleme*, Wien 1973, a *A. Bartoněk*, *Světlem starých Řeků*, Praha 1977, str. 153–174.

⁷ Ale nejnověji se kladou i thébské tabulky zhruba do doby kolem r. 1200 př. n. l. (srov. *Th. Spyropoulos* — *J. Chadwick*, *Thebes Tablets II*, str. 85).

kteří se vyvinulo někdy v 18./17. stol. př. n. l. ze starších místních pikto-grafických začátků,⁸ je v 16. stol. a na začátku 15. stol. př. n. l. na Krétě doloženo na památkách nejrůznějšího typu i z různého materiálu, od náboženských nápisů votivního rázu přes vlastnické nebo výrobní značky na rozmanitých předmětech až po hospodářské záznamy na hliněných tabulkách. Zdá se tedy, že znalost písma byla na tehdejší Krétě značně rozšířena. Achajští Řekové se pravděpodobně s lineárním písmem A seznámili ještě předtím, než krétská kultura padla za obět sopečnému výbuchu na Théře, a upravili si je někdy v 2. polovině 15. stol. př. n. l. do slabičného systému zhruba o 90 znacích, jež nazýváme lineárním písmem B⁹ a jež máme doložen, jak jsme již ukázali, jednak na hliněných tabulkách v uvedených pěti významných centrech mykénské kultury (Knóssos na Krétě; Théby, Mykény, Tírýns, Pylos), a jednak pak i na střepch nádob nalézáných na různých místech egejského světa (Knóssos a Kydónia na Krétě; Théby, Mykény, Tírýns, Orchomenos, Eleusis na řecké pevnině).¹⁰ Vzhledem k tomu, že se na rozdíl od krétského lineárního písma A nalézá toto krétsko-mykénské lineární písmo B pouze na hliněných tabulkách a na střepch nádob, není nesprávná domněnka, že mykénská společnost jako celek byla asi méně gramotná než starší společnost krétská a že se v mykénských státech naučily ovládat písmo jen malé skupinky palácových úředníků, z nichž někteří možná vůbec pocházeli ze starých krétských rodů a udržovali si znalost lineárního písemného systému z generace na generaci.

Dodejme, že krétské písmo mělo své mohutné vyzářování i mimo vlastní egejský okruh. Tak se na Kypru a v nedalekém syrském Ugaritu užívalo v 2. polovině 2. tisíciletí př. n. l. tzv. kypersko-mínojského písma, odvozeného pravděpodobně od krétského lineárního písma A, a na Kypru se jeho pokračování udrželo až do 3. stol. př. n. l. jako tzv. klasické písmo kyperské. To tehdy sloužilo k zachycování jak přežívajícího jazyka starého předřeckého obyvatelstva Kypru, tak místního řeckého nářečí, kterým tu mluvili potomci řeckých kolonistů, usazujících se na Kypru již od 14. stol. př. n. l. A jisté náznaky vlivu egejských písem se objevují i v jiných, daleko vzdálenějších krajinách, jako v Palestině, na Sicílii, Sardinii a Liparských ostrovech, či až hluboko v evropském vnitrozemí. V této souvislosti si zaslouží zvláštní pozornost dva předměty z horizontu kultury Vatin-Vršac (Jugoslávie), na něž autora tohoto článku nedávno upozornil J. Vladár z Archeologického ústavu SAV v Nitře.¹¹ Jde jednak o přeslen se čtyřmi až pěti lineárními obrazy a jednak o hliněný kotouček s náznakem písemných obrazců na vyvýšené okrouhlé plošce uprostřed. Oba předměty pocházejí ze 16. stol. př. n. l., tj. z doby mohutné expanze krétských písem a zvláště

⁸ O historii egejských písem viz u nás nejnovější článek J. Vladára a A. Bartoňka *Zu den Beziehungen des ägäischen, balkanischen und karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Ausstrahlung der ägäischen Schriften in die Nachbarländer*, Slovenská archeológia 1977, 371–432.

⁹ Srov. nejnovější *Documents in Mycenaean Greek*², ed. M. Ventris – J. Chadwick, Cambridge 1963.

¹⁰ Nejnovější vydání nápisů z váz: A. Sacconi, *Corpus delle iscrizioni vascolari in lineare B*, Roma 1974 (*Incunabula Graeca*, Vol. LVII). Srov. i J. Raison, *Les vases à inscriptions peintes de l'âge mycénien et leur contexte archéologique*, Roma 1968 (*Incunabula Graeca*, Vol. XIX).

¹¹ J. Vladár – A. Bartoněk, op. cit. 391.

velkého rozkvětu lineárního písma A, a zároveň z období raného rozvoje mykénské kultury za tzv. šachtových hrobů, kdy ještě neexistovalo lineární písmo B a kdy lineární písmo A asi plnilo kulturní funkce v celé rozsáhlé mínojsko-mykénské oblasti i v širokém okruhu jejího kulturního vyzářování. Podrobná expertíza obou předmětů ukázala, že jde s největší pravděpodobností o spontánní nápodobu lineárního písma A, s nímž se tvůrce vatinských předmětů příležitostně seznámil, a bez rozpaků poté použil obrazců písma při umělecké výzdobě.¹²

Ale vraťme se k našim tabulkám z Knóssu, Pylu, Mykén, Théb a Tírynthu. Z jakého období pocházejí, jsme byli s to uvést pouze na základě zjištění, v kterých archeologických vrstvách byly tyto tabulky nalezeny, neboť texty samy neobsahují žádná data nebo jiná přesnější časová určení. Na tabulkách se nám objevují nanejvýš jen takové relativní časové údaje, jako za-we-te *tsāwetes* „letos“ (srov. dórské *σᾶτες* **kjā-wetes*; att. *τῆτες*), to-to we-to to(d)to(d) *wetos* „tento rok“, a₂-te-ro we-to *hateron wetos* „příští rok“, we-te-i-we-te-i *wetei-wetei* „každoročně“, pe-ru-si-nu-wo *perusinwos* „loňský“, a z toho se vysuzuje, že lineární tabulky byly vlastně záznamy dočasného charakteru, vztahující se jen k běžnému kalendářnímu roku. Je pravděpodobné, že se na konci každého roku výtahy z těchto záznamů přenášely na jiný psací materiál, nepotřebné tabulky se navlhčily vodou, stopy písma se zahladily a v příštím roce se na ně prováděly nové administrativní záznamy. Podlouhlý tvar velké části dochovaných tabulek, připomínající listy palem, přitom naznačuje, že se asi závažnější záznamy pořizovaly na materiál získávaný z vysušených palmových listů. Jenže tento nákladnější psací materiál nebyl v tomto případě nikterak trvanlivější. Oheň, kterému dříve nebo později padly za oběť všechny mykénské paláce, beze stopy zničil záznamy trvalého určení, psané inkoustem na materiál vyrobený z palmových listů, kdežto záznamy dočasného charakteru, které měly smysl jen pro běžný kalendářní rok a byly vrývány rydlem do mokré hlíny a potom prostě jen vysoušeny na slunci, byly podivnou hříčkou osudu při požáru druhotně vypáleny a zachovány dalším pokolením. To zároveň znamená, že tabulkové záznamy, které se nám z jednotlivých paláců zachovaly, musí v podstatě pocházet z doby, jež bezprostředně předcházela před zkázou toho či onoho achájského mykénského centra.

V této souvislosti se nabízí otázka, zda tedy tabulky nevypovídají přímo něco podrobnějšího o době, v níž k této zkáze došlo. A my se můžeme odvážit tvzení, že jestliže archeologové byli s to s jistotou jednoho či dvou desetiletí přibližně určit dobu pádu paláce, ze záznamů na knósských a pylských tabulkách můžeme nepřímou usoudit dokonce na roční dobu, v níž k pádu došlo. Obsah tabulek nám totiž naznačuje leccos o tom, co z vegetačního roku uplynulo od začátku kalendářního roku do pádu paláce.¹³

Jako začátek roku přichází tu teoreticky v úvahu buď jarní nebo podzimní rovnodennost anebo letní či zimní slunovrat. Vzhledem k tomu, že

¹² Srov. J. Vladár – A. Bartoněk, op. cit. 427.

¹³ Srov. J. Chadwick, *The Linear B Tablets as Historical Documents*, Cambridge Ancient History, Revised Edition of Vol. I–II, Fasc. 70, str. 30–51. A nejnověji J. Chadwick, *The Mycenaean World*, Cambridge 1976, zvl. str. 188 nn. Srov. i J. Chadwick, *Life in Mycenaean Greece*, Scientific American, Vol. 227, No. 4 (October 1972), str. 37–44.

v Knóssu máme zachována jména nejméně sedmi kalendářních měsíců, ale přitom se tu neobjevují soustavnější zmínky o letní úrodě obilí, stěží mohl rok začínat jarní rovnodenností. Přitom jsou však na knósských tabulkách doloženy záznamy o jarní stříži ovcí, kterou je asi třeba klást do měsíce dubna. Zdá se spíše, že se asi rok začínal zimním slunovratem. Doložená jména knósských měsíců by přitom vymezovala přibližně červen jakožto dobu, kdy došlo ke zkáze Knóssu, a tím k přerušení sledu zaznamenávaných událostí.

Na pylských tabulkách máme zachována jména pouze tři měsíců, z nichž třetí – jehož jméno je doloženo na tabulce Tn 316, pocházející zřejmě z posledních dní existence pylského paláce – se nazývá po-ro-wi-to *Plōwistos*, což česky asi znamená „Plavební“ (měsíc). Toto jméno naznačuje, že to byl měsíc probíhající časně na jaře, kdy plavci znovu vyplouvali na moře. Pylos tedy zřejmě padl pod náporem nepřátel již někdy v březnu či dubnu, jak to koneckonců potvrzuje i fakt, že na pylských tabulkách nacházíme četné záznamy o počtech ovcí, ale žádné o ovčí stříži. Můžeme si tedy spolu s rozluštětelem lineárního písma B J. Chadwickem povzdechnout, jaká je to škoda, že útočníci neodložili vyvrácení Nestorova paláce alespoň na listopad.¹⁴

Nálezy mykénských tabulek zároveň definitivně otráslы staršími názory o existenci velké mykénské říše, spravované z jednoho centra. Mykénské paláce se svými archivy byly opravdovými středisky nezávislých vládců a nevelké mykénské státy, ovládající území vymezené obvykle výraznými geografickými předěly (horami, mořským pobřežím), byly pozoruhodným předobrazem řeckých městských států z 1. tisíciletí př. n. l., a kontrastovaly tak s obrovským rozsahem většiny současných orientálních říší Blízkého východu.

Největší území z historicky doložených achajských států ovládal zřejmě knósský palác, kvetoucí pod achajskými pány zejména kolem přelomu 15. a 14. stol. př. n. l. Až donedávna se soudilo, že moc knósského vládce zasahovala tehdy jen střední a západní část Kréty, jak se to vyvozovalo z místních jmen doložených na knósských tabulkách (nadvláda Knóssu nad západní Krétou byla nedávno znovu podepřena nálezy lineárních B nápisů na střepech keramiky z dnešní Chanie, která leží na místě starověké Kydonie, zmiňované častěji v knósských tabulkách). Nejnověji byl však vysloven vážný argument, který hovoří ve prospěch někdejší achajské nadvlády i nad východní Krétou. Již dříve se někteří badatelé zamýšleli nad tím, kde asi ležely některé krétské osady, jejichž jména se na knósských tabulkách zatím nepodařilo identifikovat. Že se dvě z nich pravděpodobně rozkládaly na východní Krétě, o tom byla nedávno vyslovena zajímavá domněnka, na jejímž formulování měl významný podíl chemický rozbor keramického materiálu jistého druhu mykénských váz.

Dvě místní jména O-du-ru-we a Wa-to jsou totiž doložena nejen na knósských tabulkách, nýbrž i na střepech keramiky z Théb, ležících daleko na sever na řecké pevnině. Přitom chemický rozbor těchto fragmentů ukázal, že složení jejich hlíny je odlišné od hlíny jiných thébských váz a že se podobá keramickému materiálu ze dvou východokrétských lokalit, jimž

¹⁴ J. Chadwick, *Life*, str. 39.

se dnes říká Zakro a Palaikastro.¹⁵ Toto zjištění vedlo badatele k závěru, že právě těmto východokrétským lokalitám patří ona dvě dosud neidentifikovaná krétská místní jména. Přijetí tohoto stanoviska by znamenalo nejen důležitý argument ve prospěch názoru, že knósský vládce tehdy ovládal i východní Krétu, nýbrž i zajímavý doklad raných východokrétských styků s řeckou pevninou. Hypotéza není však bez určitých slabin (zmiňené fragmenty thébské keramiky jsou asi mladší než knósské tabulky) a bude třeba počkat na její další prověření.

Na druhé straně absence mimokrétských místních názvů na knósských tabulkách naznačuje, že vládcové achajského Knóssu neměli žádné osady mimo krétskou půdu. To výrazně kontrastuje s poměrně značným koloniálním panstvím předachajské, tj. mínojské Kréty, z doby před katastrofickým zničením mínojských center kolem roku 1470 př. n. l. Kréťané měli tehdy kvetoucí osady nejen na ostrovech Théře, Mélu, Rhodu i některých dalších, nýbrž zřejmě až v oblasti Mílétu na maloasijské pevnině. Vysvětlení je tu však nasnadě. Kdežto mínojská Kréta měla jedinečně vedoucí postavení v celé ostrovní Egeidě, achajský Knóssos byl zřejmě pouze jedním z většího počtu malých achajských států a státečků, které kolem roku 1400 př. n. l. existovaly v různých krajinách staré Egeidy. Jestliže se pak kolem roku 1380 př. n. l. tento achajský Knóssos ztrácí z egejské politické i hospodářské scény, přijali to jistě ostatní Achajové jako vítanou eliminaci nebezpečného konkurenta, aniž je přitom nutno předpokládat, že sami přispěli ke konečnému pádu Knóssu vlastní vojenskou akcí. Ten asi způsobilo nějaké místní zemětřesení a po něm následoval rychlý úpadek Knóssu, spojený s obecným nezájmem pevninských Achajů o znovuvybudování města.¹⁶

Kréta je ovšem ostrov omezený mořem, a tam se dal územní rozsah knósského panství určovat snáze, než tomu bylo u pevninských achajských států. I tu však využili v posledních letech badatelé informací plynoucích z lineárních tabulek v nanejvýš pozoruhodné míře. Přitom se ještě před čtyřiceti lety přesně nevědělo ani to, kde např. ležel Nestorův Pylos, a dlouholeté pokusy o jeho nalezení připomínají úsilí našich archeologů o identifikaci velkomoravského Veligradu.

Názvy lokalit na západním Peloponnésu, a speciálně v Messénii, kam Homérova Odysseia klade Nestorův Pylos, se zřejmě po pádu mykénské civilizace značně změnily. Sám Nestorův palác byl kolem roku 1200 př. n. l. zničen tak důkladně, že pylská tradice ztratila s ním záhy bezprostřední geografické spojení a jméno Pylos označovalo pak v 1. tisíciletí př. n. l. na západním Peloponnésu několik různých lokalit, jak to charakterizuje vtipný současný verš:

**Ἔστι Πύλος πρὸ Πύλοιο· Πύλος γέ μὲν ἔστι καὶ ἄλλος (Strabon, p. 339).*

V klasickém období antického Řecka proslulo pod jménem Pylos především sídliště ležící v Messénii na mysu Koryfasion při severním okraji zálivu zvaného dnes Navarinský. V moderní době označují Řekové jako Pylos

¹⁵ H. W. Catling – A. Milet, Study of the Inscribed Stirrup-Jars from Thebes, *Archaeometry* 8 (1965), 3–85.

¹⁶ Jinak S. Hood, *The Minoans*, str. 60 a 149 n.

někdejší město a pevnost Navarino, rozkládající se při jižním vstupu do zálivu. Protože žádné z těchto míst neodpovídalo Pylu Nestorovu, pokusil se německý archeolog W. Dörpfeld začátkem tohoto století identifikovat Nestorův Pylos se zbytky mykénských troskek odkrytých daleko na sever odtud u dnešní osady Kakovatos, avšak teprve v roce 1939 objevil americký archeolog C. W. Blegen na sever od navarinského zálivu na návrší zvaném Ano Englianos lokalitu z konce doby bronzové, v níž se mu velmi brzy podařilo rozpoznat základy rozsáhlého mykénského paláce, nejlépe zachovaného na řecké pevnině. Protože Nestor podle Homérovoy Odysseye opravdu vládl v peloponnéské krajině Messénii a trosky paláce nemají široko daleko sobě rovna, a především proto, že se na hliněných tabulkách, které byly v jeho rozvalinách objeveny, nachází na mnoha místech jméno pu-ro *Pulos*, což je starší mykénská podoba názvu Pylos, pokládá se dnes lokalita Ano Englianos za centrum Nestorova království.

Pylský vládce byl s to ze svého paláce, případně z jeho bezprostředního okolí, přehlédnout dosti velkou část jihozápadního Peloponnésu, rozhodně však odtud nemohl spatřit celé své panství. Podrobná analýza pylských tabulek totiž ukázala, že pylské království pravděpodobně zaujímalo prakticky celou dnešní Messénii.¹⁷ Hlavním objevem, který vzešel z této analýzy, bylo zjištění, že se pylské území dělilo v mykénské době ve dvě provincie, zvané de-we-ro-a₃-ko-ra-i-ja *Deuroaigolaiá* „Předaigolsko“ a pe-ra₃-ko-ra-i-ja *Peraigolaiá* „Zaaigolsko“. To dává při interpretaci příslušných pylských textů velmi dobrý smysl, zvláště máme-li na paměti zajímavý pohled od Nestorova paláce směrem k severovýchodu. Rýsuje se tam výrazný horský hřbet, který odděluje poměrně úzký západomessénský pobřežní pruh od široké a úrodné messénské nížiny dále na východě a jenž se ve starověku opravdu nazýval Aigaleon (střídání hlásek *a* a *o* v sousedství *l* je v řečtině dosti běžná nářeční diference). Za tímto hřbetem zřejmě ležela druhá, vzdálenější provincie Nestorova království. Podrobným rozbořením místních názvů na pylských tabulkách se pak došlo k přesnějším údajům o celkovém rozsahu říše.

Za zcela bezpečnou lze pokládat východní hranici království, která zřejmě probíhala po svazích severního Táygetu, shlížejícího do úrodné messénské nížiny, a po jeho západních výběžcích pak sestupovala k moři někde poblíž dnešní Kalamaty, jak to naznačuje dílčí závěr plynoucí z rozboru tabulek, podle něhož měla východní provincie jen poměrně krátké pobřeží. A severní hranice Nestorova panství neprobíhala pravděpodobně dále na sever než asi 40–50 km severně od Nestorova paláce, právě tam, kde se přibližuje až téměř k západnímu pobřeží jiné vysoké pohoří, sklánějící se k moři nedaleko dnešní osady Kakovatos, u níž W. Dörpfeld odkryl ono zmíněné již mykénské sídliště, které až do konce svého života pokládal za pravé sídlo Nestorovo.

Výsledky analýzy tabulek se v tomto směru úplně shodují s přirozenou geografickou konfigurací jihozápadního Peloponnésu a znamenají, že Ne-

¹⁷ Srov. J. Chadwick, *The Two Provinces of Pylos*, *Minos* 7 (1963), 125–141, a *Ἐστὶ Πύλος πρὸ Πύλου*, *Minos* 14 (1975), 39–59. Srov. též St. Hiller, *Studien zur Geographie des Reiches um Pylos nach den mykenischen und homerischen Texten*, *Öster. Akad. der Wiss.*, Wien 1972.

storovo království měřilo od severu k jihu zhruba 80 km a od západu k východu asi 50 km. Jeho rozloha stěží převyšovala 4000 km²; proti Krétě s jejími cca 8300 km² mělo tedy pylské panství asi poloviční rozsah.

Co není s tímto závěrem v plné shodě, jsou odlišné informace obsažené v Homérových básních, podle nichž bylo Nestorovo panství mnohem větší a sahalo podstatně dále k severu. To je ovšem pouze jeden z výrazných rozporů, které badatelé zatím odkryli mezi řečí pylských tabulek a homérskými údaji. Podobných nesrovnalostí je celá řada a vzhledem k tomu, že definitivní vznik homérských básní je třeba klást do doby o čtyři až pět století mladší, než kdy došlo k pádu Nestorova paláce, kloní se dnešní věda většinou k názoru, že závěry plynoucí z lineárních tabulek jsou jistějším a bezpečnějším zdrojem informací nežli Homérový verše.

Zkáza, již Pylos nakonec podlehl, nepřišla zcela znenadání. Pylské texty nám o tom leccos naznačují, i když pouze nepřímo. Při registračním zaměření tabulek nelze v nich pochopitelně očekávat údaje postihující celou dynamiku pylského politického života, na některých tabulkách lze však i pod touto registrační věcností postřehnout náznaky jakési horečné činnosti směřující k odvrácení válečného nebezpečí.

Rozsáhlá série tabulek nám v Pylu zachycuje údaje o jakési akci spojené s přidělem bronzů pro několik set kovářů, poddaných pylskému vládci.¹⁸ Uvážíme-li, že Recko bylo vždy chudé na nerosty (měď se dovážela z Kypru, cín z arménských hor nebo až od Atlantiku), je takto vysoký počet řemeslníků zapojených do této akce překvapující a zvláště výrazně kontrastuje s poměrně nízkými dílčími přiděly bronzů jednotlivým osobám. Zmínění kováři dostali celkem jen něco přes 1 tunu suroviny a z toho někteří jednotlivci pouze 1½ kg. Slo zřejmě o nějakou nárazovou akci zbrojářského charakteru, jež nestrpěla odkladu. Zdá se však, že se nedostávalo ani samého bronzů, neboť z jiných tabulkových záznamů se dovídáme o rekvizicích kovů z místních svatyní. To zcela souhlasí s tehdejší vojensko-politickou situací ve východním Středomoří, již udávaly tón pirátské a válečné akce tzv. mořských národů. To byly skupinky dobrodruhů nejrůznějšího, zčásti snad i achajského původu, o kterých se dovídáme z egyptských pramenů již ve 14. stol. př. n. l. a jejichž agresivní činnost nabyla zvláště velké intenzity na přelomu 13. a 12. stol. př. n. l. Vyplenily četná města na Kypru i na syrskopalestinském pobřeží (v Palestině se část z nich usadila pod jménem biblických Filištinů), až teprve kolem roku 1180 př. n. l. utrpěly zdrcující porážku od egyptských vojsk v bitvě u nilské delty.

Strach z náhlého útoku mořských národů zachvátil brzy i samotný Pylos. Tomuto vnějšímu nebezpečí asi platilo opatření, jehož věrohodným svědkem je skupina pěti tabulek, na nichž je zachyceno geografické rozmístění desíti strážních jednotek pylské pobřežní obrany, čítající na 8000 mužů.¹⁹

¹⁸ Pylská série Jn nám poskytuje informace asi o 270 kovářích, kteří obdrželi přes 600 kg bronzů. Vzhledem k tomu však, že na tabulce Ja 749, která zřejmě obsahuje souhrnný údaj o celé akci, činí množství přiděleného bronzů asi 1050 kg, soudí se, že se část tabulek ztratila. M. *Lejeune*, *Les forgerons de Pylos*, *Historia* 10 (1961), str. 425, odhaduje celkový počet osob zapojených do akce na nejméně 400 osob. Srov. J. *Chadwick*, *Documents*² 352 nn. a 508 nn.

¹⁹ Jde o tabulky An 657, 519, 654, 656 a 661. Srov. J. *Chadwick*, *Documents*² 183 nn. a 427 nn.

Úvodní věta každé z desíti položek zní: o-u-ru-to o-pi-a₂-ra e-pi-ko-wo hō *wruntoi opihala epikoioi* „tak stráží pobřežní krajiny hlídky“. Vzhledem k značné délce pobřeží pylské říše (kolem 150 km) šlo nepochybně o jednotky předsunutých hlídek, které měly v případě spatření cizího loďstva oznámit tuto skutečnost svému veliteli, který je na tabulkách nazýván e-ge-ta *hekwetás* „průvodce“. (To byl příslušník šlechty, blízký královskému dvoru, a jeho jméno nám překvapivě připomíná latinské označení hraběte *comes*, jež v latině původně znamenalo rovněž „průvodce“.)

A smrtelné nebezpečí se opravdu blížilo. Můžeme se jen domýšlet, že jednoho dne pobřežní hlídky zpozorovaly skupinu cizích lodí, jejichž posádky vystoupily na pobřeží, a králův dvůr, zpravený o této události rychlými posly, se ocitl ve stavu nejvyšší obranné pohotovosti. Ale nepřítel bylo asi více, než aby jejich útok bylo možno zadržet zbraněmi, které byly k dispozici. Tu mohli pomoci jen bohové. Pylští kněží pro ně rychle připravili obrovskou obětní slavnost. Z textu zmíněné již tabulky Tn 316 se totiž dovidáme, že při jisté blíže neurčené příležitosti v „Plavebním“ měsíci (*Plōwistos*) mělo být třinácti pylským božstvům „věnováno jakožto dar“ po jednom zlatém poháru nebo zlaté misce, a hlavním z božstev pak navíc „přivedeno v oběť“ osm žen a dva muži — snad jakožto lidská krvavá oběť k usmíření rozhněvaných bohů.

Zda se tato oběť opravdu uskutečnila, není zcela jisté. Tabulka nese na sobě stopy nedostatečně odstraněného předchozího textu, rukopis píše prozrazuje chvat a text sám není zřejmě dokončen. Takové dokumenty by se jistě v archívu dlouho neuchovávaly. V úvahu přichází pouze jediné vysvětlení, že text byl napsán bezprostředně před pádem Pylu, ne-li vůbec v posledních hodinách existence Nestorova paláce.

Nakonec tedy Pylu nepomohly ani cenné dary bohům, ba ani lidské oběti. Bohové, jak se zdá, zanevřeli na Achaje, teprve nedávno zvítězivší nad nešťastnou Trójou, a dali i jim samým okusit hořkost neméně zdrcující porážky. Nestorův palác, jedno z nejvýznamnějších mykénských center, vzplál plamenem, který do temné hnědi vypálil tabulky místních úředníků, pro něž byla důležitější položkou trojnožka s poškozenou nohou než příslušník strážní jednotky vyslaný k ostraze pobřeží, neboť ten je vždy registrován anonymně, pouze v rámci číselného globálu vojenské jednotky.

THE FLOURISH AND FALL OF THE MYCENAEAN STATES IN THE LIGHT OF THE LINEAR DOCUMENTS

The texts in Linear Script B, betraying the Greek language of the Mycenaean Era, are capable of supplying interesting evidence concerning different aspects of Mycenaean life. Besides obtaining direct pieces of information, closely connected with the contents of the texts, we may derive from the documents also certain indirect information about the geographic extent of the Mycenaean states and about the history of their fall.

²⁰ Viz J. Chadwick, Documents² 284 nn. a 458 nn. Srov. i Chadwickovy práce citované v pozn. 13–14.

РАЗМАХ И ПАДЕНИЕ МИКЕНСКИХ ГОСУДАРСТВ В СВЕТЕ ЛИНЕЙНЫХ ДОКУМЕНТОВ

Тексты, написанные линейным шрифтом Б способны принести интересные свидетельства о разных сторонах микенской жизни. Часть этих данных имеет характер прямых информации, тесно связанных с содержанием текстов. Наряду с этим можно, однако, из микенских письменных памятников извлечь и определенные косвенные информации о величине микенских государств и о временных обстоятельствах их падения.

